

SPEV BENEŠKE RENESANSE ...

Že pred osmimi leti (novembra 2009) so bili po domala pol drugem letu dolgem in uspešnem delu zaključeni konservatorsko-restavratorski posegi v glavnem oltarju stolne cerkve v Novem mestu na sliki sv. Miklavža, *beneškega slikarja Tintoretta*. Ne glede na časovni odmik dogodka, objavljamo ta zapis s privoljenjem avtorice Ksenje Hočevar, novinarka Družine v Ljubljani.

UVOD

Sliko sv. Miklavža avtorja Jacoba Robustija – Tintoretta (1518–1594) je beneški mojster naslikal prav za kapiteljsko cerkev v Novem mestu. Ko je leta 1576 cerkev močno poškodoval požar, je takratni novomeški prošt Polidor pl. Montagnane – novomeški prošt je bil od leta 1582 do 1604 – od oglejskega patriarha Giovanniija Grimanija pridobil Tintorettovo umetnino za glavni oltar. Da je slavni umetnik slikal za novomeško cerkev, priča osrednja figura sv. Miklavža, ki je zavetnik cerkve, upodobitev zavetnikov oglejske cerkve sv. Mohorja in Fortunata ob njem pa govori o tem, da gre za patriarhovo naročilo. Presenetljivo je, da se o tej tako pomembni Montagnovi pridobitvi, ki so jo namestili v nov oltar, v kapiteljskem arhivu ni ohranila nobena listina. Najstarejši vir, ki poroča o umetnini, je zapis v Valvasorjevi Slavi vojvodine Kranjske iz leta 1689. Valvasor, ki se je po Gregorčiču verjetno oprl na poročilo katerega od kapiteljskih kanonikov, je prvi sliko pripisal »slavnemu« Tintoretu.

VEČKRAT RESTAVRIRANA

Od časa nastanka v 16. stoletju pa do 19. stoletja je bila slika skoraj nedotaknjena, v 19. stoletju pa je doživela serijo obnov, ki so v veliki meri vplivale na videz slike. Prve restavratorske posege je leta 1899 izvedel slikar Ivan Vavpotič. Kot piše konservatorska svetnica Marinka Dražumerič (v *Vita Artis Perennis – ob osemdesetletnici akademika Emilijana Cevca*), je Vavpotič sliko sicer restavriral, a ker niso bile odpravljene okoliščine, ki so povzročale poškodbo platna, je bilo stanje umetnine kmalu spet slabo. Leta 1913 je France Stele zapisal, da je Vavpotič sliko osnažil in lakiral, a da je znova zelo zaprašena. Še istega leta so sliko odpeljali na Dunaj v delavnico restavratorja Ritschla. »Čiščenje je odkrilo vse kvalitete Tintorettove mojstrovine: naslikana je bila na grundirani podlagi s tempera barvami, ki poudarjajo fino sled čopiča.« Tik pred drugo svetovno vojno, ko so se na kapiteljski cerkvi pričela obnovitvena dela za praznovanje petstote obletnice ustanovitve kolegiatnega kapitlja (praznovali bi jo leta 1943), so imeli v načrtu še tretje restavriranje. Vojna je obnovo cerkve ustavila, slika pa je bila restavrirana šele leta 1947, restavriral jo je slikar Matej Sternen. Neustrezne vremenske razmere (znameniti vitraji na cerkvi so se razbili ob bombardiranju

Novega mesta leta 1943, okna pa so le zasilno zaprli z deščicami in papirjem) so kvarno vplivale na sliko, tako jo je Sternen leta 1952 restavriral še enkrat, gotska okna pa so dobila zasteklitev šele dve leti pozneje.

V TREH RAZLIČNIH OLTARJIH

Poškodbe na Tintorettovi sliki so se pojavljale tudi zaradi neprimerne oblike gotskega oltarja, kateremu so sliko na silo prilagodili. Kot piše Dražumeričeva, je bila prvotna oblika slike pravokotna in na vrhu ravno zaključena, visoka je bila štiri in široka dva metra. Današnje mere sicer ne odstopajo bistveno od prvotnih (višina 4,29, širina dva metra), oblika slike pa je bila spremenjena, saj so jo prilagodili novogotskemu oltarju. Na vrhu je bil dodan 42 cm visok nepravilen ostroločen zaključek, v spodnjem delu pa je bilo platno odrezano za okoli 14 cm, poleg tega je bil spodnji pas platna še dodatno spodvihan za 27 cm. Umetnostni zgodovinarji dopuščajo možnost, da so sliko odrezali že ob menjavi renesančnega oltarja v zadnji četrtini 17. stoletja v kolosalno baročnega, gotovo pa so njeno obliko vsaj delno spreminjali ob nameščanju v novogotski oltar ljubljanskega podobarja Matija Tomeca. Ko je Tomec leta 1866 proštu J. Arku poslal načrt za nov oltar, je zapisal: »... *kako se bo Bild stavil je tudi za čertano zgoraj je enmalo prekratik ga bomo pa do štukali da se ne bo nič poznalo.*« Novogotski oltar ni bil deležen milostne ocene. »Novogotski oltar je popolnoma neprimerna kulisa za veliko Tintorettovo umetnino in eno najdragocenejših slik na Slovenskem, ne ustreza pa niti estetskim kriterijem, saj s svojo obrtniško ravniyo ne dosega plemenitosti in kvalitet gotskega prezbiterija,« je kritična Dražumeričeva. Tudi France Stele je že leta 1913 zapisal, da bi bil Tomčev oltar »bolj uporaben za kakšno drugo cerkev«, Jože Gregorič pa ga je označil kot »navadno mizarsko delo brez vsake kvalitete«, ki je za tako izredno umetnino, kot je Tintorettov sv. Miklavž, »popolnoma nedostojen okvir«. Tudi kasneje so se umetnostni zgodovinarji zavzemali za to, da bi slika dobila »dostojnejši okvir«, delno se jim je posrečilo šele leta 1998, ko so pristali na kompromisno rešitev: obnovili so lesen oltarni nastavek, odstranili pa Tomanov prevelik tabernakelj.

Med vojno v Narodnem muzeju

Tintorettova slika je dvakrat za daljši čas zapustila svoje mesto v velikem oltarju kapitelske cerkve. Prvič leta 1913, ko so jo odpeljali na Dunaj v restavratorsko delavnico, drugič pa leta 1944, ko so jo odpeljali v zaklonišče v Ljubljano. »Kapitelske gospode je zaskrbelo, da ne bi Tintorettova slika prišla v tuje nepoklicane roke, saj je bila vedno največja dragocenost kapitelske cerkve,« piše v omenjenem zborniku Marinka Dražumerič. »Na pobudo konservatorja Mesesnela in s soglasjem škofa Rožmana so sliko odpeljali v zaklonišče Narodnega muzeja v Ljubljani.« Mesesnela z mogočnim zvikom v rokah je na vlaku spremljala domobranska vojska. Leta 1946 jo je ravnateljstvo Narodnega muzeja izročilo Zavodu za znanstveno proučevanje kulturnih spomenikov, ki je imelo prostore v Narodni galeriji. Kljub temu da so Novomeščani že od konca vojne vztrajali, da sliko vrnejo na njeno mesto – umetnino so namreč pod različnimi pretvezami želeli obdržati v Ljubljani –, so jo po dolgih peripetijah dobili šele na praznik sv. Miklavža leta 1947.

Zadnje preiskave potrjujejo Tintorettovo avtorstvo

Ob pripravah na Tintorettovo razstavo v beneški palači Ca Pesaro leta 1937 je o slikarjevem avtorstvu novomeške slike podvomil v časopisu Slovenec Rajko Ložar. Slika namreč kot večina Tintorettovih slik nima ne signature ne datacije. In če je

kanček dvoma pri kom ostal, so ga dokončno ovrgli z zadnjimi konservatorsko-restavratorskimi posegi v lanskem in letošnjem letu. Maja 2008 so na Restavratorskem centru Zavoda za varstvo kulturne dediščine, kamor so sliko prepeljali, začeli preiskave s sodobno tehnologijo. »Temeljni cilj opravljenih analiz je bila primerjalna študija slikovnih slojev slovenskega Tintoretta glede na podobne študije, ki so jih izvedli na štirih Tintoretovih delih v lasti Narodne galerije v Londonu. Pigmente, ki jih je avtor uporabil na teh slikah, smo primerjali s paletto, ki jo je uporabil pri slikanju sv. Miklavža. Rezultati naravoslovnih preiskav dodatno potrjujejo Tintorettovo avtorstvo,« je povedala akademska restavratorica **Emina Ferljak**, ki je skupaj s konservatorico-restavratorico **Barbko Gosar Hirci** vodila zadnji projekt obnove slike sv. Miklavža. Preden so restavrirano sliko spet namestili na glavni oltar novomeške stolne cerkve, so v ponedeljek, 30. novembra, v dvorani škofijskega dvorca pripravili predstavitev za strokovno javnost in novinarje. Kako pomemben projekt so opravili na Restavratorskem centru Zavoda za varstvo kulturne dediščine, so sporočali tudi pomembni gostje: **Jernej Hudolin**, direktor ZVKD, **Jelka Pirkovič**, **Damijana Pečnik** in **Silvester Gaberšček** z ministrstva za kulturo, ki je za restavriranje dragocene umetnine namenilo dobro polovico od sto tisoč evrov, kot bo približen končni znesek obnove.

Marinka Dražumerič

»Tintorettova slika sv. Miklavža govori o povezavi in vpetosti Novega mesta v evropske in svetovne stilne tokove pred stoletji. Slika presega lokalni in slovenski okvir, sega v evropskega, v opus prepoznavnih vrhunskih slikarjev,« je dejala **Marinka Dražumerič** z novomeške območne enote ZVKD, ki je v celoti bedela nad projektom.

Dodana vrednost stolnici

Da je restavrirani sv. Miklavž »dodana vrednost za stolno cerkev in za škofijo«, je za Družino dejal generalni vikar Božidar Metelko. »Tintoretto ima pomembno mesto v evropskem slikarstvu, zato lahko rečemo, da je to velika pridobitev tudi za Novo mesto in vso Slovenijo.« Tudi stolni župnik Silvester Fabjan je izrazil veselje in hvaležnost restavratorjem, saj po njegovem slika »daje stolni cerkvi poseben pečat. Obiskovalce nagovarja z umetniške plati, mnoge pa nagovarja tudi lik sv. Miklavža, ki ga je Tintoretto upodobil. Dobrota pa nagovarja, povezuje ljudi različnih prepričanj, in tudi ob tej sliki se kaže, da kultura in umetnost ljudi zblížujeta.«

Tintorettovo sliko sv. Miklavža in zadnje posege bosta Marinka Dražumerič in Emina

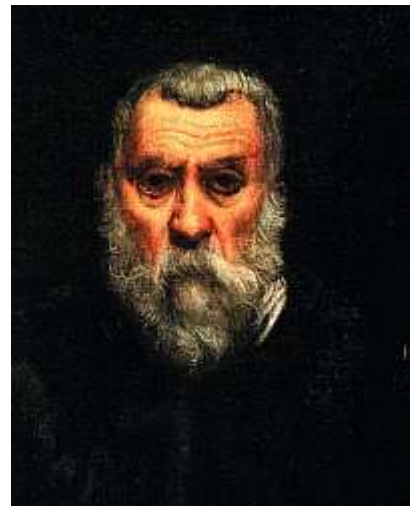
Frjak v petek, 4. decembra, predstavili novomeškim župljanom, škof Andrej Glavan pa bo na god sv. Miklavža v nedeljo, 6. decembra, restavrirano sliko blagoslovil.

Kdo je bil Tintoretto?

Rodil se je leta 1518 v Benetkah z imenom Jacopo Comin in bil v otroštvu znan tudi kot Jacopo Robusti, nadimek Tintoretto pa se ga je prijel, ker je bil barvarjev sin (Tintoretto – majhen barvar, barvarjev sin).

Ne ve se natančno, pri katerih mojstrih je Tintoretto uril svoje slikarsko znanje, gotovo pa je imel za zgled dva velika renesančna mojstra. V svojem studiu naj bi si namreč namestil napis z besedami 'Michelangelova risba in Tizianova barva'. V Tizianov studio naj bi ga peljal oče, ko je opazil sinovo nadarjenost. Domnevajo, da se je to zgodilo okoli leta 1533, ko je bil Tizian star 56 let, Tintoretto pa petnajst. V Tizianovem ateljeju naj bi ostal le deset dni, potem pa ga je Tizian poslal domov, saj naj bi, kot pravi ena od legend, na učenčevih risbah prepoznal nadarjenost, na katero je postal ljubosumen, po drugi domnevi pa je Tizian v risbah mladega Tintoretta prepoznal tako samostojne in samosvoje poteze, da se je zavedal, da nikoli ne bo primeren učenec.

Tintoretto je le redko zapustil Benetke. Ustvarjal je predvsem za cerkve, njegove slike pa najdemo tudi v beneški Doževi palači. Pogosto ga omenjajo kot zadnjega velikega umetnika italijanske renesanse. V slikarstvo je z manierističnimi potezami prinesel dramatiko, ki jo je pozneje še stopnjeval barok. Motive si je najpogosteje izbral iz Stare in Nove zaveze Svetega pisma. Odpovedal se je nekaterim renesančnim zapovedim in kompozicije skoraj raztresel po platnih. Z globokimi prostorskimi diagonalami je gledalčevo pozornost odvrnil od osrednjih likov, ki pri Tintorettiju niso več nujno postavljeni v središče dogajanja. Prizori so polni številnih žanrskih figur, nad katerimi se pneta nevihtno vzvihrano nebo in svetloba, ki daje delom poseben dramatični ton. Vrhunec dramatičnosti slikanja je dosegel s sliko Križanje za beneško Scuola di S. Rocco. Za Tintoretta je značilna tudi posebna tehnika slikanja, saj je v primerjavi z večino drugih slikarjev začel pri temni osnovi, to pa nato svetlil. Tintoretta so cenili in o njem lepo pisali mnogi tedanji sodobniki slikarji, pa tudi sicer je bil priljubljen med Benečani. Govorili so, da ima Tintoretto tri peresa: eno iz zlata, drugo iz srebra in tretje iz železa.

(Vir : Družina, Ljubljana)